

COURSE «BANK AUDITING»
LECTURE – 11
AUDIT OF FINANCIAL STATEMENTS IN BANKS

Rizaev N.K. - DSc

“БАНК АУДИТИ” ФАНИ
11-МАВЗУ

БАНКЛАРДА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТЛАР АУДИТИ

РИЗАЕВ Н.К - DSc

Режа:

- 1. Банкларда молиявий ҳисобот турлари ва уларни аудитининг аҳамияти**
- 2. Бухгалтерия балансини аудит қилиш тартиби**
- 3. Банкларда бошқа молиявий ҳисоботлар аудити**

Таянч сўз ва иборалар: Банкларда молиявий ҳисоботнинг турлари, бухгалтерия балансини аудит қилиш, молиявий натижаларни шаклланиши, банкларда пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот аудити, банкларда хусусий капитал тўғрисидаги ҳисобот аудити, аудит хулосаси, аудит ҳисоботи.

- 1. Банкларда молиявий ҳисобот турлари ва уларни аудитининг аҳамияти**

Банклар молиявий аҳволи ҳақида энг тўлиқ маълумот тақдим этиш учун 1-сонли "Молиявий ҳисоботни тақдим этиш" Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандарти (МҲҲС) қўлланилади.

Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандарти асосида тузиладиган ва тақдим этиладиган умумий йўналишдаги молиявий ҳисоботнинг барча шаклларида, шу жумладан банкларда ҳам 1 -сонли БҲҲС қўлланилиши шарт.

Жаҳон иқтисодиётида мавжуд бўлган вазият банкларнинг нақадар иқтисодий ҳолатга боғлиқ эканлигини, унда бўлаётган ҳар қандай ўзгариш банклар фаолиятига таъсир этмай қолмаслигини ва аксинча йирик тижорат банкларда бўлган инқирозлар бутун бир давлат иқтисодиётига таъсир кўрсатишини амалиёт исботлаб турибди.

Ушбу ҳолатда, банкларнинг эришаётган натижалари, уларнинг ҳолати ошкора, албатта қонунчилик доирасида акс эттирилиши аҳолининг, инвесторларнинг ишончини ортшига сабаб бўлади.

Банк фаолияти натижалари уларнинг молиявий ҳисобларида ўз аксини топади ва уларнинг тўғри тузилиши ҳамда тақдим этилиши муҳим ҳисобланади

Банк томонидан берилган кредит амалдаги қийматида акс эттирилади ва у қарздорга берилган пул маблағлари суммасини ифодалайди. Банк томонидан қисқа ва узоқ муддатли кредит берилганда аудитор томонидан қўйидаги ўтказмалар текширилади

Қисқа муддатли кредит операциялари бўйича

Дебет 11901-13301 (тегишли кредит ҳисобварағи)

Кредит 10301 - “Марказий банкдаги вакиллик ҳисобварағи – Ностро” (агар маблағ олувчига бошқа тижорат банки томонидан хизмат кўрсатилса), ёки Кредит – маблағ олувчининг талаб қилиб олунгунча депозит ҳисобварағи (агар маблағ олувчига мазкур банкда хизмат кўрсатилса) ёки

Кредит – 10100 – “Кассадаги нақд пул ва бошқа тўлов ҳужжатлари” (кредит нақд пулда берилганда).

1-сонли БҲҲС: "Умумий йўналишдаги молиявий ҳисобот муайян маълумот олиш учун қўйиладиган алоҳида талабларга жавоб берадиган ҳисоботни талаб этиш имконияти бўлмаган фойдаланувчиларнинг талабларини қондириш учун тайёрланади. У алоҳида тақдим этиладиган ёки оммавий ҳужжатларнинг бир қисмини тақдим этадиган ҳисобот шакллари ўз ичига олади."

Молиявий ҳисоботлар - бу хўжалик бирликларни пул қийматидаги моделларидир.

Гарчи ҳисобот ишларнинг ҳақиқий ҳолатини тўлиқ акс эттира олмаса ҳам (ҳамма нарсани ҳам пул билан ўлчаш мумкин эмас), аммо бунга эришишда бухгалтер томонидан қилинган ҳаракатларнинг энг оқилонасиридир.

Аудитор томонидан қуйидаги ҳисобот шакллари текширилади:

баланс ёки молиявий ҳолат тўғрисидаги ҳисобот;

фойда ва зарарлар тўғрисидаги ҳисобот;

хусусий капиталдаги ўзгаришлар тўғрисидаги ҳисобот;

пул маблағларнинг оқими тўғрисидаги ҳисобот;

ҳисоб сиёсати ва тушунтириш хатлари.

Ҳисобот даври бўлиб 1 январдан 31 декабргача бўлган календар йил ҳисобланади.

Молиявий ҳисобот банк акционерлари ва таъсисчиларига, Марказий банкга, солиқ идораларига, давлат статистика идораларига, қонунчиликда кўзда тутилган ҳолларда бошқа идораларга тақдим қилинади.

Молиявий ҳисоботлар ҳар чорақда йил бошидан ўсиб боровчи якун билан тузилган ҳолда тақдим қилинади.

Молиявий ҳисоботнинг мақсади банкнинг молиявий аҳволи, фаолияти, молиявий аҳволидаги ўзгаришлар тўғрисидаги ахборотни тақдим этишдан иборат.

Бироқ молиявий ҳисобот иқтисодий қарорлар қабул қилиш учун фойдаланувчиларга зарур бўлган бутун ахборотни ўз ичига олмайди, чунки ҳисобот асосан аввалги воқеаларнинг натижаларини акс эттиради.

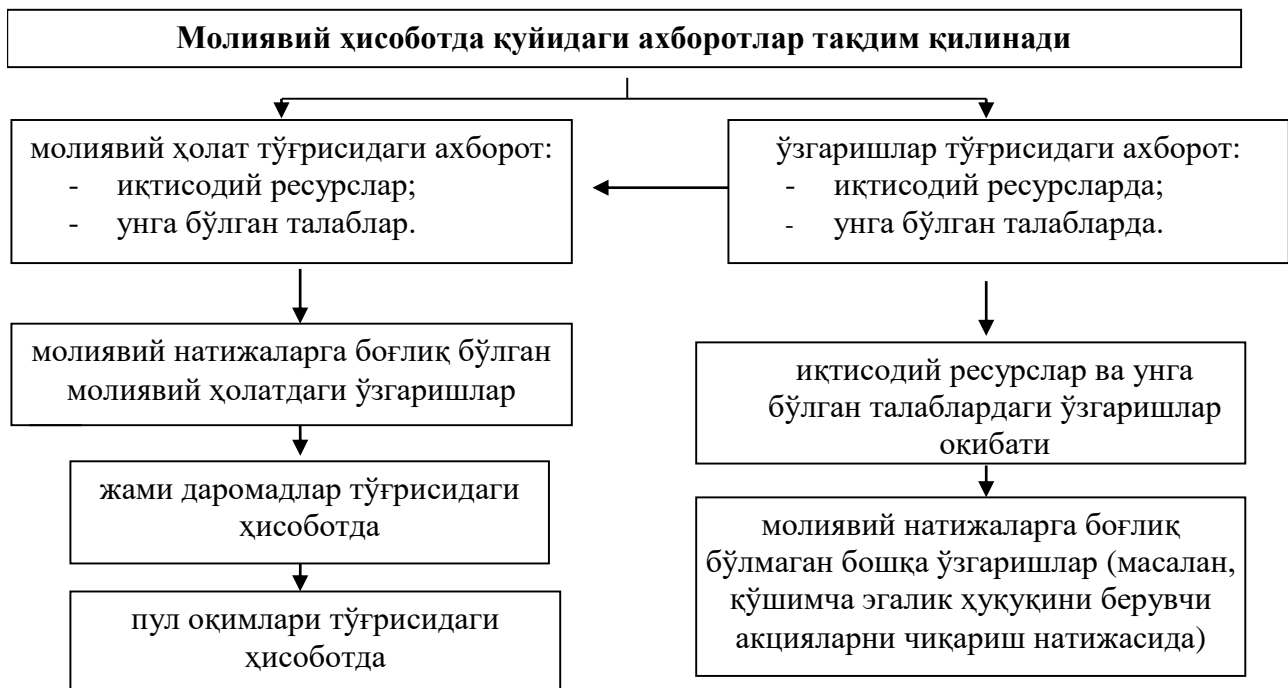
Молиявий ҳисобот қуйидагилар учун ҳам ахборотни сақлайди:

инвестиция қарорларини ва кредитлар беришга доир қарорларни қабул қилиш;

банкнинг бўлғуси пул оқимига баҳо бериш;

тижорат банкига ишониб топширилган ресурслар муносабати билан унинг ресурсларига, мажбуриятларига баҳо бериш;

банк бошқаруви ишига баҳо бериш.

2. Бухгалтерия балансини аудит қилиш тартиби

Активлар, хусусий капитал ва мажбуриятлар бухгалтерия балансида банкнинг молиявий ҳолатини аниқлаш билан бевосита боғлиқ бўлган элементларидир.

Даромадлар ва харажатлар фаолият натижалари тўғрисидаги ҳисоботда банкнинг молиявий натижалари кўрсаткичларини аниқлаш билан бевосита боғлиқ бўлган элементларидир.

Пул маблағларининг ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот фаолият натижалари ва бухгалтерия баланси элементларидаги ўзгаришлар тўғрисидаги ҳисоботнинг элементларидир.

Бухгалтерия баланси - банк молиявий фаолияти натижаларини кўрсатувчи бухгалтерия ҳисоботининг асосий шаклидир.

Тижорат банкларининг бухгалтерия баланси бу банкнинг молиявий ва моддий маблағларининг пул ифодасида маълум бир санадаги ҳолати ва ҳаракати

тўғрисидаги маълумотни ўзида акс эттирувчи махсус жадвалдан иборат.

Баланс ёрдамида аудитор томонидан банк фаолияти таҳлил қилинади ва назорат олиб борилади. Унда банкнинг ўз маблағлари ва жалб қилинган маблағларининг ҳолати ифодаланади. Банкларда турли мулкчилик шакллариغا тегишли бўлган корхона ва ташкилотлардан фарқли равишда баланс ҳар бир иш куни бўйича тузилади. Бундан ташқари ойлик, чораклик ва йиллик ҳисобот баланслари ҳам тузилади

Баланс ёрдамида аудитор томонидан банк фаолияти таҳлил қилинади ва назорат олиб борилади. Унда банкнинг ўз маблағлари ва жалб қилинган маблағларининг ҳолати ифодаланади. Банкларда турли мулкчилик шакллариغا тегишли бўлган корхона ва ташкилотлардан фарқли равишда баланс ҳар бир иш куни бўйича тузилади. Бундан ташқари ойлик, чораклик ва йиллик ҳисобот баланслари ҳам тузилади

Банкларда аудит текширувларини ўтказиш ҳуқуқини берувчи сертификат уни бериш тўғрисида қарор қабул қилинган кундан бошлаб 15 кун муддат ичида ташкилот директорига аудиторлик ташкилотлари рўйхатини юритиш бўйича давлат китобига имзо қўйдирган ҳолда берилади.

Банкларда аудит текширувларини ўтказиш ҳуқуқини берувчи сертификатни бериш қуйидаги асосларга кўра рад этилиши мумкин:

- банк аудити ўтказиш ҳуқуқини берувчи малака сертификатига эга бўлган 2 та мутахассиснинг йўқлиги;

		2020
	Активлар	
1	Нақд пуллар ва уларнинг эквивалентлари	176012
2	Бошқа банклардаги маблағлар	18544
3	Мижозларга берилган соф кредитлар ва аванслар, молиявий лизингни ҳисобга олган ҳолда	290393
4	Инвестицион қимматли қоғозлар, сотиш учун мўлжалланган	16336
5	Солиқ талаблари	571

6	Асосий воситалар	17461
7	Номоддий активлар	1565
8	Бошқа активлар	1964
9	Жами активлар	522846

3. Банкларда бошқа молиявий ҳисоботлар аудити

Аудитор томонидан Баланс ҳисоботида қолдиқлар қуйидаги ҳолатлар бўйича текширилади:

1. Активлар

1) **010-сатр "Нақд пуллар"** бўйича қуйидаги ҳисобварақлардаги қолдиқлар суммаси кўрсатилиши лозим:

- айланма кассадаги нақд пуллар;
- лимитдан ортиқча нақд пул маблағлари сверхлимитные наличные денежные средства;
- чеклар ва бошқа тўлов ҳужжатлари;
- банкоматлардаги нақд пуллар.

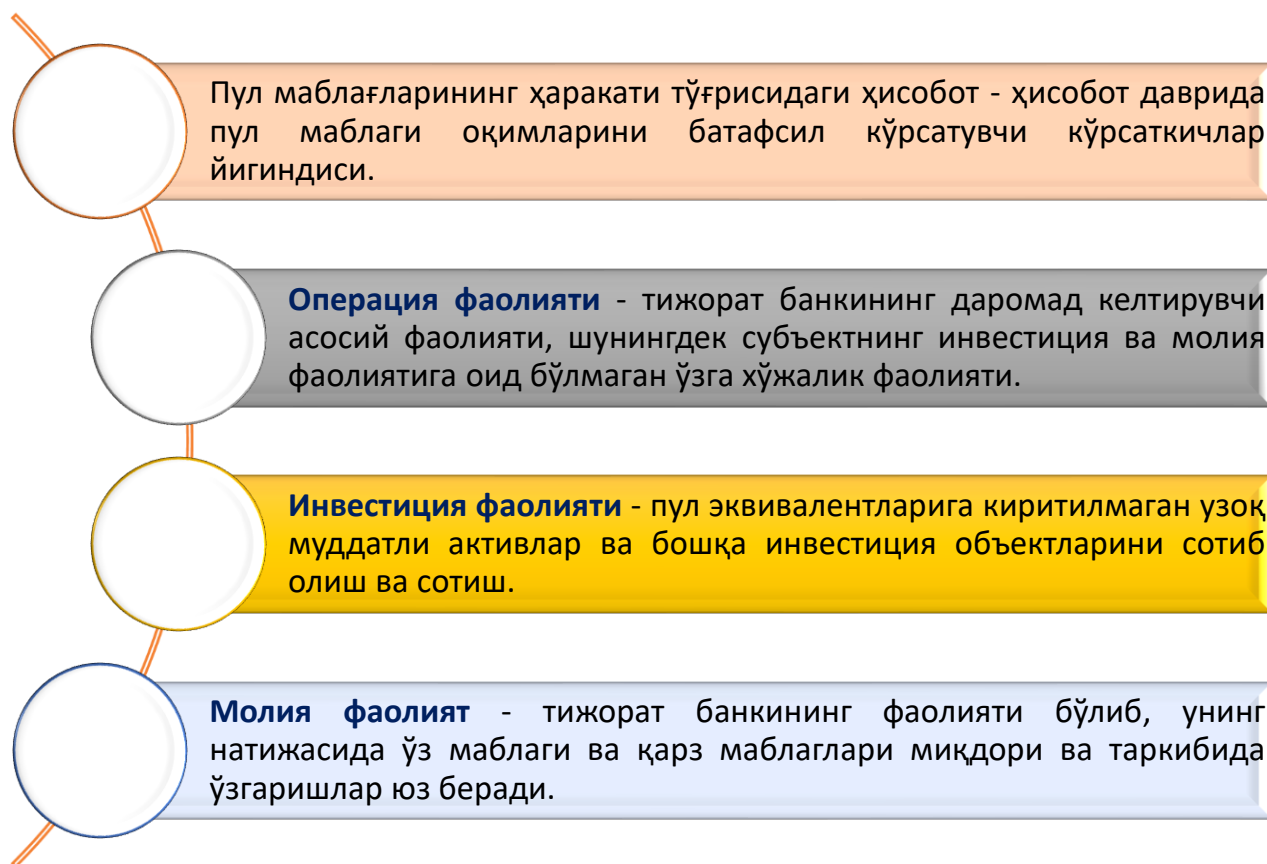
2) **020-сатр "Банкнинг Ўзбекистон Республикаси Марказий банкдан олиши лозим бўлган суммалари"** бўйича қуйидаги ҳисобварақлардаги қолдиқлар суммаси кўрсатилиши лозим:

- ЎзРМБдаги вакиллик ҳисобварағидан олиниши лозим бўлган - Ностро;
- ЎзРМБнинг вакиллик ҳисобварағидан олиниши лозим бўлган - Востро, овердрафт;
- ЎзР МБдан олиниши лозим бўлган нақд пуллар;
- ЎзР МБдаги мажбурий захирадан олиниши лозим бўлган суммалар;
- ЎзР МБдан олиниши лозим бўлган депозитлар;
- ЎзР МБга берилган кредитлар ва бўнақлар;
- олиниши лозим бўлган фоизлар.

Пул маблағларининг ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот ундан фойдаланувчиларга тижорат банкнинг молиявий аҳволидаги ўзгаришларни баҳолашга имкон беради, уларни ҳисобот даврида қанча пул тушгани ва қанча пул чиққани тўғрисидаги ахборот билан таъминлайди.

Пул маблағларининг ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот ундан фойдаланувчиларга тижорат банкининг молиявий аҳволидаги ўзгаришларни баҳолашга имкон беради, уларни ҳисобот даврида қанча пул тушгани ва қанча пул чиққани тўғрисидаги ахборот билан таъминлайди.

Бошқа молиявий ҳисоботлар билан бирга фойдаланиш чоғида Пул маблағларининг ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот ахборотлари молиявий ҳисоботдан фойдаланувчилар учун тижорат банкининг пул маблағларини ва уларнинг эквивалентларини жалб этиш қобилиятини баҳолашга база бўлиб хизмат қилиши билан фойдалидир.

Акциядорлик капиталидаги ўзгаришлар тўғрисидаги ҳисоботни тузиш мақсади бўлиб, хусусий капиталнинг ҳисобот даври бошига ва охирига бўлган ҳолати ва ҳисобот даври мобайнида унинг таркибидаги ўзгартиришлар ҳақидаги ахборотни очиб бериш ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ibragimov A.K., Auditning xalqaro standartlari asosida tijorat banklarida ichki auditning tashkiliy asoslari. O'quv qo'llanma. – T.: Moliya. 2013. – 384 b.
2. Karaliyev T. Fayzullaeva M. Bankovskiy audit. TMI. 2014.
3. Yadgarova M., Qurbonov R. Bank auditi. Darslik. –T.: «IQTISOD-MOLIYA»

2019 y.

4. Tuychiyev A., Qo'ziyev I., Avloqulov A., Sherimbetov I., Avazov I. Audit. Darslik. – T.: “Iqtisod-Moliya”, 2019. – 530 b.
5. [Wally Smieliauskas](#), [Kate Bewley](#). Auditing: An International Approach Hardcover. McGraw-Hill Ryerson; 6 edition. 800 pages. 2014.
6. David O'Regan. International Auditing: Practical Resource Guide 1st Edition, Wiley; 1 edition, 312 pages. 2015.
7. Fayziyev Sh.N., Dusmurov R.D., Karimov A.A., Qo'ziyev I.N., Avlokulov A.Z. Audit. Darslik. –T. OQTISOD-MOLIYA, 2015. -392 b.